

JEVREJSKI DORČOL

Edukativni obilazak

Ognjena Ratković

NEVATIM

Young Social Entrepreneurship in Germany
הסוכנות היהודית לארץ ישראל
THE JEWISH AGENCY FOR ISRAEL

ORGANIZACIJA HAVER SRBIJA

Haver Srbija je neprofitna, obrazovna organizacija građanskog društva, koja u saradnji sa partnerima i partnerkama, neprofitnim organizacijama i institucijama, kroz neformalno obrazovanje i aktivizam utiče na smanjenje predrasuda i disrkininacije u društvu, promoviše društveni aktivizam i osnažuje manjine i marginalizovane grupe. Organizacija teži ka izgradnji i jačanju demokratskih principa delovanja i ka promovisanju aktivnog i odgovornog društva. Haver Srbija ostvaruje svoju misiju i ciljeve kreiranjem i realizacijom edukativnih radionica, organizovanjem otvorenih diskusija, predavanja, seminara, izložbi, filmskog festivala i edukativnih treninga.

Promene u društvu ka kojima težimo zahtevaju vreme i dugotrajnu posvećenost i istrajnost. Stoga, organizacija nastavlja da osmišljava i inicira nove programe.

Više o organizaciji Haver Srbija: www.haver.rs ili na FB, IG, LI, YT: Haver Srbija.

PROJEKAT KORACI PROŠLOSTI, SADAŠNJOSTI, BUDUĆNOSTI

Projekat "Koraci prošlosti, sadašnjosti i budućnosti" ima za cilj očuvanje sećanja i obrazovanje o lokalitetima koji su zaboravljeni, napušteni ili nepoznati većem delu građana i građanki, a od izuzetnog su značaja za jevrejsko nasleđe, Holokaust i šиру javnost.

Glavni deo projekta je osmišljavanje i implementacija besplatnih obrazovnih obilazaka za javnost. Cilj obrazovanih obilazaka je da doprinesu razvijanju kritičke istorijske svesti i premošćavanju predrasuda koje postoji prema kulturi i istoriji Jevreja. Projekat teži rasvetljavanju i prevenciji postojanja današnjeg antisemitizma i diskriminacije.

Ovim projektom, lokaliteti stradanja i nasleđa u Srbiji postaju mesta obrazovanja i učenja, kao i prostori za aktivizam, i time doprinose stvaranju otvorenijeg, inkluzivnijeg i slobodnijeg društva.

EDUKATIVNI OBILAZAK - ISTORIJA I KULTURA JEVREJA U BEOGRADU

Lokacija: Jevrejska opština Beograd

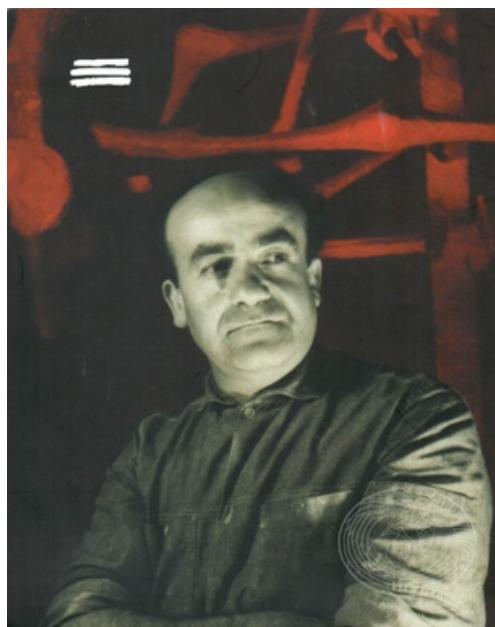
Razgovor o osnovnim informacijama o jevrejskoj zajednici: Ko su Jevreji, kada su došli u Beograd i gde su se naselili, informacije o zgradama ispred koje stojimo, šta se u njima nalazi danas, Jevrejski istorijski muzej (kratak opis muzeja i šta se tamo nalazi). Šta je sinagoga – kratak opis (najava za staru sinagogu koja će se obići kasnije tokom obilaska)

Smatra se da jevrejska zajednica u Beogradu postoji od samog početka postojanja grada u III veku p.n.e. (U III veku p.n.e. keltsko pleme Skordisci su na obalama Save i Dunava osnovali naselje i nazvali ga Singidunum. Na prostoru nekadašnjeg Singidunuma razvio se slovenski grad Beograd). Jevreji su se u Beograd doseljavali iz gradova Otomanskog carstva počev od 1521. godine kada su Osmanlije osvojile Beograd. Kasnije, za vreme austrougarske okupacije Beograda od 1717. do 1739. godine, doseljavaju se aškenaski Jevreji iz centralne i severne Evrope. Kao i u drugim delovima Evrope, položaj Jevreja je bio dobar ukoliko su odgovarali vladaru države i ukoliko je ekonomski situacija u državi bila na odgovarajućem nivou. U suprotnom bili su izloženi Anti-jevrejskim zakonima i progonima. U Srbiji, Jevreji su bili u dobrom odnosima sa vodama Otomanskog carstva ali su bili omraženi od strane Austro-ugarske. Dve velike imperije koje su stalno ratovale između ostalog i oko prevlasti nad Beogradom i tadašnjom Srbijom.

Na ovoj lokaciji razgovaramo o Nandoru Glidu – učesnici dobijaju fotografiju i kratku biografiju.

Nandor Glid – skulptor, profesor univerziteta (Subotica, 12. XII 1924 - Beograd, 31. III 1997)

Osnovnu školu i tri razreda gimnazije završio je u Subotici. Zbog ograničavanja broja učenika jevrejskog po-rekla u gimnaziji morao je da napusti školovanje i počne da izučava kamenorezački zanat (1938). 1944. Godine odlazi u vojni odred. Kraj rata i oslobođenje dočekao je u Zagrebu. Roditelji i sestra su mu stradali u Aušvicu, a tokom rata je izgubio i brojne rođake. Po završetku rata, upisao je Školu za primenjene umetnosti u Beogradu, odsek za kamen, a potom i Akademiju za primenjene umetnosti, koju je završio 1951. Nazivaju ga i "Vajarom holokausta". Njegov spomenik jugoslovenskim žrtvama postavljen je 1958. Godine u Mathauzenu, dok je međunarodni logor svim stradalima otkriven 1968. U logoru Dahau. Memorijal žrtvama koncentracionih logora i logora smrti otkriven je 1979. godine u Jad Vašemu. Menora u plamenu postavljena je 1990. Godine u Beogradu na Dunavskom keju.

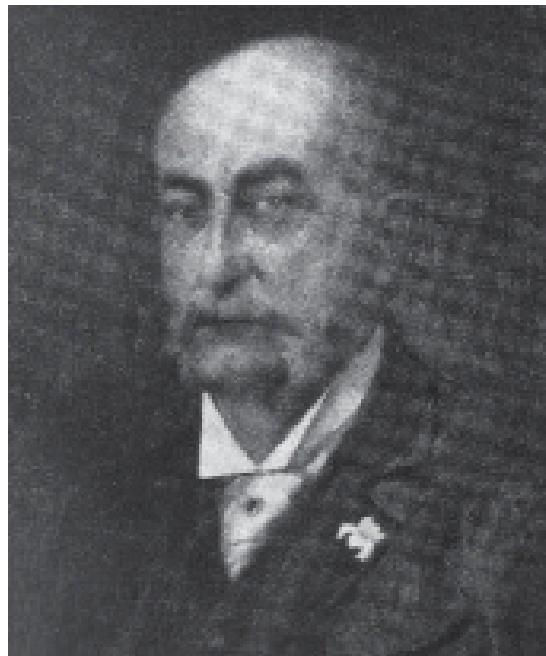
Lokacija: Raskrsnica na Dorćolu (ugao ulica Kralja Petra i Cara Dušana)

Istorija Jevreja na prostoru Beograda pre rata, čime su se bavili, kako su izgledale kuće, kako je funkcionala zajednica, Beograd i Jevreji u njemu, fokus na trgovinu. Na ovoj lokaciji razgovaramo o Jedidiji Buli (porodica Buli) – učesnici dobijaju fotografiju i kratku biografiju.

EDUKATIVNI OBILAZAK - ISTORIJA I KULTURA JEVREJA U BEOGRADU

Jedidija Buli – trgovac, bankar, predsednik Sefardske opštine, poslanik Narodne skupštine (Beograd, ? 1835 – ? 1907)

Karijeru poslovnog čoveka započeo je kao trgovac, da bi kasnije udario temelje banke koju će sa još većim uspehom predvoditi njegov sin Bencion. Zaslужan je za širenje trgovinskih veza Srbije sa inostranstvom. Uzakima kneza (1881), potom kralja (1885) Milana Obrenovića i kralja Aleksandra Obrenovića (1895) bio je imenovan za poslanika Narodne skupštine. Bio je član uprave Sefardske jevrejske opštine u Beogradu, izabrane 1869. Dužnost predsednika ove opštine vršio je od 1897. do 1907. Aktivno je učestvovao u radu više humanitarnih organizacija. Odlikovanja: Orden Belog orla V stepena, Takovski krst V stepena i Medalja obnovljene Kraljevine.

Lokacija: Škola Braća Baruh

Obrazovanje jevreja i važnost obrazovanja u judaizmu; Jevreji kao profesori na univerzitetima, priča o braći i sestrama Baruh, hor Braća Baruh.

Na ovoj lokaciji razgovaramo o braći i sestrama Baruh – učesnici dobijaju fotografiju i kratku biografiju.

EDUKATIVNI OBILAZAK - ISTORIJA I KULTURA JEVREJA U BEOGRADU

Bora Baruh – slikar (*Beograd 19. XI 1911 - Jajinci 4. VII 1942*)

Tokom Prvog svetskog rata, sa majkom, braćom i sestrom boravio je u Vidinu, u Bugarskoj. Po završetku rata, po-rodica se preselila u Požarevac, gde je, 1921, upisao Državnu realnu gimnaziju, a potom je, 1925, otišla za Niš, gde je Bora učio slikarstvo kod profesora crtanja Prve muške gimnazije Moše Šoamovića. Pravni fakuletet u Beogradu upisao je 1929. Po diplomiranju (1934), zapo-slio se kao advokatski pripravnik. Prvi atelje dobio je od Jevrejske opštine, 1933. Na ko-lektivnoj Šestoj jesenjoj izložbi 1933, u Umetničkom paviljonu „Cvijeta Zuzorić“, prvi put je izlagao. U Pariz je otišao 1935, zahvaljujući stipendiji Jevrejske opštine. Kratko je pohađao slikarsku školu kod Ozenfana. Član KPJ i KP Francuske postao je 1937, a sredinom te godine radio je na prihvatanju španskih dobrovoljaca iz Jugoslavije, u okviru komiteta za pomoć Španiji. Naredne godine, zbog ilegalnog delovanja u okviru komunističke partije, proteran je u Jugoslaviju. Po dolasku u Beograd, proveo je mesec dana u zatvoru Glavnjača. Uhapšen je početkom 1940. i poslat u Bilečki logor, gde je bio do sredine maja, kada je pušten. U avgustu 1941, pobegao je sa prisilnog rada u Smederevu i pristupio NOB-u. Prvo se borio u Kosmajskom a zatim u Kolubarskom odredu. U Užičkoj republici radio je u propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba. Tokom proleća 1942, zarobljen je u valjevskom kraju. Proveo je jedno vreme u centralnom zatvoru u Valjevu, odakle su ga sproveli u Gestapo u Beograd, a potom na Banjicu. Streljan je na stratištu u Jajincima 4. Jula.

EDUKATIVNI OBILAZAK - ISTORIJA I KULTURA JEVREJA U BEOGRADU

Isidor Baruh – inženjer, prevodilac, narodni heroj (Beograd, 23. IV 1910 - Užice, 18. VIII 1941)

Srednju školu je učio u Požarevcu i Nišu, gde je maturirao 1929, a potom je u Beogradu upisao Tehnički fakultet. U Nišu je jedno vreme radio u Zavodu za izradu vojne odeće. Diplomu elektro-mašinskog inženjera stekao je 1938. ili 1939. Član KPJ postao je tokom studija. Radio je u fabriци „Jasenica“ u Smederevskoj Palanci, a potom u „Mikronu“ u Beogradu, ali je, zbog prokomunističkih stavova, otpušten sa oba posla. Prevodio je marksistička dela i bio saradnik u ediciji „Beli medvedi“. Krajem avgusta 1940, uhapšen je zbog rasturanja ilegalnog materijala i odveden u Glavnjaču, gde je bio do bombardovanja Beograda 1941. Po zadatku PK KPJ za Srbiju, otišao je u Užice da bi mobilisao narod za komunistički pokret. Bio je u sastavu prve užičke čete „Radoje Marić“, osnovane 28. jula. Poginuo je u borbi sa nemačkim trupama i albanskim žandarmima kod Drežničke gradine. Partizanska spomenica posthumno mu je dodeljena 1950, a za narodnog heroja proglašen je 1953. godine.

EDUKATIVNI OBILAZAK - ISTORIJA I KULTURA JEVREJA U BEOGRADU

Josif Baruh – filozof, politički radnik (Beograd, 25. X 1913 - Užice, 8. X 1941)

Prvi svetski rat proveo je sa majkom i braćom u Vidinu. Završio je osnovnu i srednju školu u Nišu (1930), a po-tom je upisao Filozofski fakultet u Beogradu, odsek za filozofiju. Tokom studiranja pristupio je SKOJ-u, a kasnije i KPJ, prvi iz porodice Baruh. Učestvovao je u demonstracija-ma tridesetih godina na Univerzitetu, bio je aktivan u studentskim udruženjima (član Upravnog odbora studentske zadruge Samopomoć, 1933), u radničkim demon-stracijama i manifestacijama. Hapšen je dvadesetak puta do izbijanja rata. Prvi put bio je uhapšen 1934. sa grupom studenata i izveden pred Okružni sud za Beograd, zbog optužbe da je vinovnik zbora studenata. U septembru 1939. zaposlio se kao nastavnik matematike u Realnoj gimnaziji u Petrovcu, koristeći falsifikovana dokumenta. Već u januaru 1940. policija ga je pronašla i uhapsila. Sa grupom od 28 viđenijih komunista prvo je odveden u Glavnjaču, a potom u Bilečki logor. Oslobođen je maja 1940. Po direktivi KPJ otišao je početkom rata u užički kraj. U Kosjerić je upućen kao instruktor Okružnog komiteta KPJ da organizuje ustank, a krajem avgusta postao je zamenik političkog sekretara Crnogorske čete Užičkog partizanskog odreda. Ranjen je tokom borbe za oslobođenje Bajine Bašte u septembru, a narednog meseca je preminuo od povreda u užičkoj bolnici. Odlikovan je Ordenom zasluga za narod II reda (1945) i nosilac je Partizanske spomenice (1950).

Lokacija: Jevrejski kulturni centar – Oneg Šabat

Informacije o samoj zgradi nekada i danas, kultura u JOB nekad i danas, rad JKC, razgovor o značaju ovog mesta za zajednicu; priča o hebrejskom jeziku zbog natpisa na zgradi i o motivima na njoj, razgovor o nekim jevrejskim simbolima.

Na ovoj lokaciji razgovaramo o Raheli Ferari – učesnici dobijaju fotografiju i kratku biografiju.

EDUKATIVNI OBILAZAK - ISTORIJA I KULTURA JEVREJA U BEOGRADU

Rahela Ferari – glumica, prvakinja Jugoslovenskog dramskog pozorišta (Zemun, 27. VIII 1911 - Beograd, 12. II 1994)

Početkom XX veka Rahelina porodica se preselila u Zemun. Austro-Ugarske vlasti su ih deportovale iz Zemuna u Nemačku Palanku (Bačku Palanku), rodno mesto Rahe-linog oca. U Bačkoj Palanci je započela školovanje, koje je nastavila u Novom Sadu. Malu maturu položila je u Građanskoj školi u Novom Sadu. Otac je kod Rahele stvorio naklonost prema glumi jer je i sam bio statista u Dunderskovom pozorištu. Počela je da statira 1930, a zatim i da glumi u Srpskom narod-nom pozorištu, sve do 1936. kada je prešla u Narodno pozorište Dunavske banovine. Na usavršavanje je otišla 1938. u budimpeštansko Narodno pozorište. Sa budućim suprugom, kolegom Aleksandrom Stojkovićem, na poziv J. Konjovića, N. Popovića i V. Starčića 1940. prešla je u Beograd u novoosnovano Umetničko pozorište, gde je nastupala do napada na Kraljevinu Jugoslaviju. Premijerna uloga u Umetničkom pozorištu bila je Sultana u „Zloj ženi“. Porodica joj je stradala za vreme rata. U okupiranom Beogradu nije želela da nosi žutu traku oko ruke tako da je prvu ratnu godinu provela skrivajući se po periferiji grada. Nakon što je prijavljena Specijalnoj policiji, nabavila je dokumente u katoličkoj crkvi u Zemunu. Zahvaljujući tome 21. januara 1943. udala se za A. Stojkovića, a uskoro se i krstila u pravoslavnoj crkvi i dobila novo ime, Marija Stojković. Po završetku rata postala je član Vojvodanskog narodnog pozorišta u Novom Sadu, 1945-1947. Član Jugoslovenskog dramskog pozorišta bila je od osnivanja 1947. Izabrana je za doživotnog člana JDP. Povremeno je gostovala u Ateljeu 212 i Beogradskom dramskom pozorištu. Tokom karijere odigrala je više od dve stotine uloga u pozorištu, na radiju, filmu i na televiziji. Sahranjena je u Aleji zaslužnih građana na Novom groblju u Beogradu.

EDUKATIVNI OBILAZAK - ISTORIJA I KULTURA JEVREJA U BEOGRADU

Lokacija: Stara sinagoga – El kal vježo

Razgovor o sinagogi – šta je singoga, njena uloga u jevrejskoj zajednici, koliko je sinagoga bilo pre Holokausta i njihova subdina tokom i nakon Holokausta. Priča o zajednici neposredno pre Holokausta.

El kal vježo je izgrađena krajem XVII veka, tačnije između 1688 i 1690. godine. Imala je oblik izduženog pravougaonika, dimenzija i prema jugu se završavala polukružno. Zgrada je postojala sve do 1952. godine. Nalazila se u nekadašnjoj Mojsijevoj ulici, a to bi danas odgovaralo prostoru između Solunske i Ulice Visokog Stevana, što je prostor na kome se nalazimo sada.

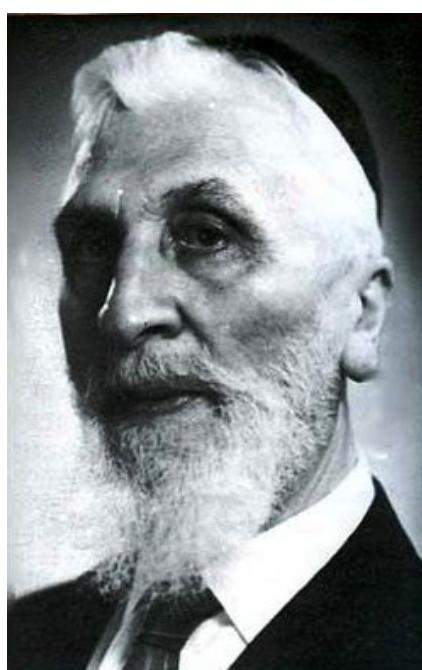
Na ovoj lokaciji razgovaramo o Isaku Alkalaju – učesnici dobijaju fotografiju i kratku biografiju.

EDUKATIVNI OBILAZAK - ISTORIJA I KULTURA JEVREJA U BEOGRADU

Isask Alkalaj – vrhovni rabin, senator (Samokov, Bugarska, 25. XI 1882 - Njujork, 1979)

Kao dečak, sa roditeljima je prešao u Sofiju, a potom u Zemun. Otac mu je radio kao kantor u Zemunu. Osnovnu školu i nižu realku završio je u Zemunu, a gimnaziju u Beogradu. U Beču je završio Filozofski fakultet i Viši rabinski seminar. Rabinsku službu započeo je 1909. kao zastupnik sefardskog rabina u Srbiji, a 1911. postao je glavni rabin Srbije. Sa uspostavljanjem ustanove Vrhovnog rabinata (1923), imenovan je za vrhovnog rabina Kraljevine SHS. Na toj dužnosti ostao je do 1941. Istovremeno je bio i predsednik Saveza rabina Kraljevine SHS. Za vreme Balkanskih ratova, istakao se u prikupljanju pomoći za sanitet, ali je radio i na pridobijanju Jevreja u novooslobođenim krajevima za novu državu. Tokom Prvog svetskog rata, išao je u humanitarne misije u Italiju, Švajcarsku, Francusku i Englesku i prikupljao pomoć za srpsku vojsku. Po nalogu srpske vlade, išao je i u SAD da bi propagirao „jugoslovensku stvar“ među tamošnjim Jevrejima. Bio je član Oblasnog odbora Crvenog krsta. Bio je član i predsednik jevrejskog reda Benei Brita za Srbiju i njegove Velike lože „Jugoslavija“. Za senatora po funkciji imenovan je 1932. Bio je jedan od predstavnika jugoslovenskih Jevreja na Prvom zasedanju Svetskog jevrejskog kongresa u Ženevi 1936. Aktivno se služio nemačkim, francuskim, engleskim, španskim i starohebrejskim jezikom. Nosilac je odlikovanja Svetog Save IV, III i I stepena. Objavio je više priloga o srpskim Jevrejima u The American Jewish Year Book (1918). Izbegao je u SAD 1941. Nastanio se u Njujorku i bio aktivni član Udruženja jugoslovenskih Jevreja u SAD.

EDUKATIVNI OBILAZAK - ISTORIJA I KULTURA JEVREJA U BEOGRADU

Lokacija: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Priča o prvom jevrejskom ženskom društvu – kada je nastalo i čime se bavilo; važnost zgrade ispred koje stojimo. Kada i zašto postaje bolnica i značaj zgrade tokom Holokausta.

Na ovoj lokaciji razgovaramo o Hildi Dajč – učesnici dobijaju fotografiju i kratku biografiju

Hilda Dajč – Medicinska sestra (1922 - 1942)

Rodena u imućnoj aškenaskoj porodici. Pre rata maturirala je gimnaziju kao jedna od najboljih đaka u svojoj generaciji, a potom je upisala studije arhitekture na Beogradskom univerzitetu. Nakon što su u okupiranoj Srbiji studije prekinute, Hilda je volontirala kao medicinska sestra u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Dobrovoljno se prijavila da volontira u logoru na Starom sajmištu, gde je ubijena. U Jevrejskom istorijskom muzeju i u Arhivu Beograda čuvaju se njena četiri pisma.

EDUKATIVNI OBILAZAK - ISTORIJA I KULTURA JEVREJA U BEOGRADU

Lokacija: Spomenik Menora u plamenu

Na ovoj lokaciji učesnici dobijaju delove pisama Hilde Dajč, koje su zamoljeni da pročitaju. Razgovor o Holokaustu na ovim prostorima, i jevrejskoj zajednici nakon rata. Priča o Nandoru Glidu, spomeniku Menora u plamenu, i sećanju na žrtve. Kako je izgledao posleratni Beograd, posledice Holokausta na jevrejsku zajednicu i značaj Jevreja za Srbiju danas.

